

ОСОБЛИВОСТІ ЗОБРАЖЕННЯ ТАТАР У ТВОРАХ ТА ЕПІСТОЛЯРІЇ МИХАЙЛА КОЦЮБИНСЬКОГО

У статті на матеріалі листування Михайла Коцюбинського з дружиною і його творів «кримського циклу» розглянуто особливості зображення татар. До таких особливостей належать документальність, емпірична достовірність та мозаїчність образних екзотичних деталей.

Ключові слова: образ, Коцюбинський, зображення, татари, східний.

Твори Михайла Коцюбинського, виписані в тонкій імпресіоністичній манері, нагадують техніку пленеру. Як і для художників-імпресіоністів, що шукали природних умов і природного освітлення для творення своїх картин, так і для українського письменника-імпресіоніста важливими були безпосередні враження й точність їхнього відтворення. Бессарабія, Крим, Гуцульщина, Італія – своєрідні пленери без яких важко уявити його творчість.

Перебування Коцюбинського на Кримському півострові, попри те, що йшлося насамперед про місце роботи, справило значний вплив на його світовідчуження як письменника й відбилося в численних художніх творах, а також його листуванні.

Поїздка до Криму була пов'язана з працею в Кримському філоксерному комітеті, де Коцюбинський працює сезонно: травень-жовтень 1895 року й березень-жовтень 1896 року. Попри щоденне завантаження роботою, він активно цікавиться життям місцевого населення, вивчає його побут і природу Кримського краю. В численних листах до приятелів ділиться своїми спостереженнями й міркуваннями. Згодом пише низку художніх творів про життя кримських татар: нарис «В путях шайтана» (1899), акварель «На камені» (1902), оповідання «Під мінаретами» (1904), новела «У грішний світ» (1904).

Варто відзначити, що склад філоксерної комісії був сформований переважно з членів «Братства Тарасівців», які доволі опозиційно ставилися до царського уряду й належали до «неблагонадійних». Коцюбинський стає членом цього братства й бере активну участь у його діяльності. Саме за рекомендацією «тарасівця» М. Комарова письменник і стає працівником комісії.

За спогадами письменника Володимира Самійленка, М. Коцюбинський не просто виконував обов'язки розвідувача філоксерної комісії, а й дотримувався низки внутрішніх правил «тарасівців»: по-перше, усюди маніфестувати своє українство, по-друге, спілкуватися між собою і з іншими виключно українською. У ширшому замірі декларування таких вимог було

спрямоване на те, щоб спростувати тезу, що українська мова – це мова тільки мужицька, тому еліта повинна послуговуватись російською [8, 6].

Перебування Коцюбинського в Криму мало для нього особливе значення. Природа Криму і його населення були настільки екзотичними, що попри нудну й важку працю в філоксерній комісії, письменник отримав значну кількість вражень, що позначилися на його творчому зростанні. Більше того завдяки своїм «кримським» оповіданням він досі вважається одним із виразників кримсько-татарського народу й шанується ним на рівні національного письменника.

Справді, Коцюбинський один із перших європейський письменників, який зумів на високому художньому рівні описати й певною мірою омовити цілий народ, що в умовах Російської імперії не мав права на подібну саморепрезентацію. Його листування з приятелями й художні твори дають можливість відтворити як атмосферу, в якій формувалося ставлення письменника до кримських татар, так і саму образну манеру їхнього відтворення.

Письменник прагне позбутися традиційної для письменства 90-х років XIX століття реалістичної манери і віднайти нову форму для літератури. «Йому було близьке завдання творчості, яка не копіює дійсність, а дає їй естетично досконалий образ» [7, 192]. Саме це завдання і втілював автор у своїх «кримських оповіданнях», що нагадують своєрідні «записки мандрівника» про природу Криму й татарського народу. На особливу увагу заслуговує специфіка образотворення зумовлена екзотичністю кримського пейзажу: море, пекуче сонце, село, гори – усе це створює неповторну колоритність, яка дає змогу зануритись у внутрішній світ героїв Коцюбинського і слугує для розкриття їхніх почуттів та настроїв. Складність взаємостосунків головних героїв із іншими людьми, природою, зовнішнім світом та власним внутрішнім світом розгортається в його творах з урахуванням їхньої національної приналежності та соціального стану.

Образ Криму й татарського народу в житті і творчості письменника досліджували Н. Каленченко [2], П. Колесник [3], М. Костенко [4], З. Коцюбинська-Єфименко [5], Я. Поліщук [7] та ін. Однак окремої розвідки присвяченої особливостям зображення татар у листах до дружини ще не було. Беручи до уваги цей факт відзначимо, що саме в листах до дружини письменник найбільш емоційно й детально описує своє перебування на службі в Криму, що дає можливість глибше зрозуміти його настрої і виявити причину симпатії / антипатії в зображенні тих чи інших представників кримських татар.

Листування Михайла Коцюбинського з дружиною, Вірою Устимівною Дейшою, розпочалося з 1896 року і припало на час, коли письменник працював у складі філоксерної комісії. Саме відсутність можливості спілкування, сприяла творенню епістолярного діалогу, який став свідченням не лише стосунків між подружжям, але й проливає світло на творчу лабораторію письменника, бо в листах він висловлює міркування про свої

творчі плани, ділиться враженнями від побаченого, що стало основою для багатьох його творів.

Часто у свої листах Коцюбинський виступає у ролі заочного гіда. Він детально описує те, що фіксує погляд письменника: побут, одяг, море, виноградники, особливості людських стосунків тощо. А потім прагне враження від побаченого втілити у художніх творах. Зокрема, у листі від 5 жовтня 1896 року письменник зазначає: «Ходив теж по Алушті – по самих глухих вуличках, по дахах, заходив до школи татарської, скрізь; нюхався всяких запахів – але задовольнив почасти свою цікавість та записав дещо до записної книжечки. Конче хочеться мені написати дещо з алуштинського життя» [8, 26].

Зовсім неприємне враження у письменника після відвідування татарського села Шуму, де він хотів посмакувати кавою, однак був вражений «склянкою татарської кави в шумській кав'ярні та ще в товаристві сільського старости. Це була чорна – тільки не сама по собі, а од не дуже чистої склянки...» [8, 24]. Саме у кав'ярні свого квартирного господаря Фадікова письменник черпає сюжети для творів, зокрема з опису саме цієї кав'ярні починається акварель «На камені».

Кав'ярня у творах письменника виконує об'єднуючу функцію: це і місце для того, щоб помилуватись краєвидом: «З одинокої на ціле село кав'ярні дуже добре видно було і море, й сірі піски берега» [6, 87], і місце відпочинку: «За столами, на широких, оббитих китайкою ослонах, сиділи татари; в одному місці грали в кості, в другому – в карти, і скрізь стояли малі філіжанки з чорною кавою» [6, 148], і місце зустрічі: «В одному ворги сходились: усі пили каву» [6, 149]. В оповіданні «Під мінаретами» у кав'ярні за чашкою кави відбуваються дискусії щодо релігії й погляду на жінку як особистість. Саме тут, на якийсь час, знаходить притулок син впливового мулли Смаїла, якого батько проганяє, бо син «бунтує народ проти духовенства, пише книжки, в яких не слова нема про бога, сміється з давніх звичаїв, і навіть корану» [6, 197], відбувається сутичка татарина і Рустема, розповідь якого сприймається як великий гріх проти віри й відступництво, його називають «брехуном», «гяуром», «грішником» [6, 225].

Однак були й місця, які вражали Коцюбинського своєю красою, тоді він намагався передавати свої враження у листах. Зокрема, у листі від 6 жовтня 1896 року письменник ділиться захватом від краси міста Куру-Узень: «Це гарна місцина над самим морем. Є гарних дімочків чимало...» [8, 28]. Подібний опис наявний практично у кожному творі «кримського циклу» автора.

Зазначимо, що кримчаки приймали членів філоксерної комісії не зовсім гостинно, тому їхні умови проживання були вкрай важкими. Часто виконувати свої обов'язки членам комісії було складно, адже, бувало, їх сприймали за ворога, котрий прийшов нищити роками нажите добро. Про це письменник пише дружині у листі від 19 жовтня 1896 року, у якому жаліється, що місцеві жителі не бажають для них готувати їжу й приймати до себе на ніч: «Та, як каже московська приказка: “хоть жить весело, да есть

нечемо». Нині мусли обходитись одним менонітським борщем на обід та яйцями. Дідич тутешній – був колись філоксеристом, і, як ренегат (якого N.B. вигнано зі служби), сердиться на все, що має спільність з Комітетом нашим», а потім продовжує: «Другий дідич – Княжевич, за дві верстви звідси – великий пан і теж не схоче годувати нас, це вже ми помітили, будши нині у нього. Ну, та наплюєм на них і шукатимемо собі якусь просту жінку, щоб за плату харчувала нас або готувала» [8, 50].

Місцеві з особливою шанобою ставились до «священної рослини» й були готові обороняти свої виноградники. Зневажливе ставлення до членів філоксерної комісії Коцюбинський описує у листі до дружини від 25 жовтня 1896 року: «Куховарки не можемо знайти. Гірше горе: не можемо знайти прачки. І я вже не відаю, як обійтися без неї: особливо хусточки, вони у мене скоро виходять», а через кілька днів написав дружині: «Прачки так таки і не знайшли» [8, 57].

Спротив татар філоксерній комісії почасти був пов'язаний і з тим, що ті не їли винограду, а просто топтались по святих землях: «Татари бунтуються проти нас: що це таке, ходять по виноградниках – і не їдять винограду. Барін, еш виноград! Солдат, – кушай, сколько влезет... Кушай, гаварю!.. Можна!..» [8, 51].

Сумнівається у доречності своєї праці й Коцюбинський. Він розуміє, що знищивши чиесь господарство, тим самим позбавляє татар засобів до існування: «Мені часто здається філоксерист одним з паразитів на винограді...» [8, 53].

Та не завжди характеристика татар у нього позитивна й співчутлива, особливо, якщо це стосується панів: «... воно таке несимпатичне, таке дурне, невиховане, псевдоаристократичне. Не знає навіть псевдоаристократичної ввічливості» [8, 59]. Особливо обурює письменника панське бажання відокремитися від свого народу, вивищитися над ним, що виявлялось у спілкуванні мовою еліти – французькою.

Зневажливе ставлення місцевої знаті до татар, як до неосвічених, темних рабів виявляє письменник в описі забав в літньому парку, куди: «під час вистави пускають татар постояти оддалік од “благородної публіки”» [8, 61].

Навіть Джеафер констатує факт темноти й меншості татар перед іншими народами, говорячи публічно, що немає в них еліти «Де наша татарська інтелігенція? У нас нема її» [6, 210] і закликає не лише дати освіту «темному», але релігійному татарському народові, а навчити його письму: «Дайте коран на татарській мові, бо арабської він не розуміє й через се темний» [6; 208]. Коцюбинський розуміє, що боротьба з патріархальними закостенілими цінностями можлива лише за умови, якщо народ буде сприймати слова мулли не на віру, а розуміючи, що варто рухатися за європейським поступом, а не сліпо коритися авторитетові духовних осіб: «Мулли держать народ в темноті, бо їм се вигідно...» [6, 209]

Настрій письменника не завжди оптимістичний. Він важко переживає розлуку з дружиною: «Алушта опустіла. Лиш де-не-де стрінеш парочку, яку вже на другий день не побачиш: то переїжджі, мабуть. Дратують мене оті

“парочки”, заздрісно стає, хоч і чую, що це негарно, що недобре нарікати на свою долю, яка тільки на деякий час розлучила нас». [8, 34]. Можливо саме втома від роботи вплинула на зміну його вражень від Куру-Узень, бо про «справжнє татарське царство без впливу московщини» [8, 50] він раптом пише: «Мені так докучив той Куру – Узень, виноградники, татари, сморід в селі й богза, що все стає несимпатичнішим, коли придивишся до нього ближчим» [8, 72]. Узагалі мінливість настрою залежна від експансивної вдачі письменника накладається на його враження й оцінки тих чи інших подій і явищ. Це відчутно в листах до дружини й спонукає до певної «недовіри» до його іноді категоричних висловлювань.

Коцюбинський лишається художником у будь-яких обставинах. До природи у нього особливе ставлення. Розлогі описи пейзажів у листах набувають власної естетичної ваги. Не даремно, редактор галицького часопису «Буковина» Осип Маковей навіть публікує їх як окремий шкіц і просить письменника про нові тексти. «Прохає, коли мене “нападе муза” і напишу яке оповідання, прислав йому» [8, 39].

Прикладом таких художніх описів може слугувати красномовний опис враження від відвідування письменником Кузьми-Дем'яна: «Днина чудова. (Тепер у нас така погода, якої, здається, ціле літо не було). Ми підіймаємося все вище та вище, крутячись так, що Чатирдаг забігає то праворуч, то ліворуч од нас. Гори – Урага, Бабуган та др. Ростуть на очах, а долина, з якої ми виїхали, спускається додолу, мом лізе у яму. Починається рідкий ліс-дубина. На дорозі – ні пилиночки. Тумани сливе щоночі гуляють вже тут і змочують дорогу. Горизонт ширшає. Видно могутній бік Чатирдага, вкритий лісом, поміж вершків гір ховаються вузькі, замкнуті, чорні міжгір'я (богази по-татарськи), дна яких ми не можемо побачити. А ми все ще ліземо вгору. Перед нами виростають дві гори, одна другої вище..... Знов ліземо. Голий вершок Чатиргдага, як зуб який, стирчить поміж деревами. Мене вже розбирає нетепрлячка, де ж той бук, хочеться побачити вже швидше, а тут все дуби, липа, дерева... Я зупиняю підводу і йдемо пішки. Могутні дерева з рябими стовбурами полізли з одного боку на стрімку гору, а з другого – в крутий яр. Гора – суцільний камінь, суцільна скеля, лиш де-не-де вкрита землею. Дерево не пускає коріння вглиб, бо камінь, а розкидає коріння навкруги, обхоплює ним, мов гадюками, камінь, і, так причеплене, лізе до гори, до сонця. Світло в лісі – чудове, якесь зелене, мов все осяяно зеленим бенгальським вогнем. Повітря розкішне. Тихо незвичайно. Тільки й чути, як тріскаються й падають на землю букові горішки. Падають безустанно, як дощ. Серед куців на вогкій землі процвітає шафран, який і посилаю тобі» [8, 40–41]. Такий опис цілковито самодостатній і типовий для стилю листування письменника. Цінність таких описів у тому, що вони створенні спонтанно як наслідок безпосередніх вражень, виповнені нереконструйованою емоційністю й не опрацьовувалися в письменницькій лабораторії.

Часто письменник називає місцевість, у якій він працював «краєм Аллаха і Магомета», зосереджуючись на релігійній складовій. Цьому питанню,

зокрема, присвячено оповідання «Під мінаретами» (1904), про що свідчить вже його красномовна назва. Мінарети – це баштоподібна культова споруда при мечеті, з якої муедзин закликає віруючих на молитву. Саме віра стає основою для конфлікту у творі: віра виступає набором правил, які не можна переглянути, скасувати чи модифікувати. Водночас ці правила регламентують свободу людини й фактично позбавляють її вибору. Письменник прагне описати ті ситуації, в яких людина вдається до конфлікту з релігійними постулатами.

У нарисі «В путях шайтана» (1899) молода дівчина Емен із татарського села намагається відшукати справедливість, яка через зміщення моральних акцентів і є «грішною думкою»: вона не боїться засумніватися у справедливості рішення Аллаха щодо невірних жінок. Більше того, вона ними потайки захоплюється. Щоб якось знайти собі виправдання, вона через внутрішній діалог, звинувачує нечисть, яка зводить її із праведного шляху: «Досадно дівчині, що до неї приступає шайтан, і нашіптує неподобні думки, і хвилює дівочу кров...» [6, 41].

Однак важливою лишається одна деталь: чому саме заздрить Емен? Вона заздрить європейській жінці, котра «... заходила до мечету, мов до себе в хату, тоді як вона, правовірна донька Аллаха, не сміє переступити й порогу мечету, немов якесь нечисте створіння» [6, 43]. Як бачимо, протест Емен виникає через обмеження прав східної жінки. Ще більше загострення протесту проти чинних релігійних обмежень письменник описує в оповіданні «Під мінаретами» (1904), вклавши до вуст головної героїні Мір'єм правдиві слова про цінність і місце жінок і чоловік у культурі татар: «Нікому я тут не потрібна, бо я не хлопець, а киз. Батько лиш знає свого Абібуну, а за мене згадає тоді, як треба кричати. Мати про те лиш гадає, як швидше випхати заміж» [6, 218].

Письменник, вказавши, з одного боку, на протестні настрої татарської жінки, з іншого – виявляє її архаїчну закостенілу свідомість, що не прагне змін і навіть засуджує тих чоловіків, які хочуть покращити становище жінки в суспільстві. Так, дружина Джіафер не поділяє його просвітницькі погляди: «Ти кажеш – іслам, Коран. А Коран каже, що жінка нижча від мужчини, що вона тільки для нього створена, що її можна бити... У нас жінка в неволі, закутана, як маграмою, нашими ж забобонами, темна, безправна. Її треба вивести на шлях культури, зрівняти в правах із мужчиною», а тому розлучається з ним, бо вважає більшим гріхом проживання з людиною, яка прагне скасувати заповіді Магомета. Він пояснює, що жінок тримають у повній підкореності та темноті, не дають можливість здобути освіту, бо вона стане самостійною і «мене зрадить» [6, 211]. Саме тому Мір'єм називає написання листа небезпечною справою, за яку її неодноразово карає батько.

У акварелі «На камені» Фатьма також прагне позбутись патріархальних пут і навіть наважується кинути виклик суспільству: покохавши з першого погляду, вона готова віддатися на волю провидіння і пропонує своєму коханому Алі втекти з міста, яке називає «грудою дикого каміння» [6, 147]. Її не страшить навіть те, що може зробити з нею законний ненависний чоловік,

якому вона була продана, як худоба. На запитання Алі, чи знає Фатьма, що з ними зробить її законний чоловік, вона лише байдуже шепоче: «Що він схоче... Як він схоче» [6, 152]. Фатьма хоче вирватися із тенет закостенілих традицій, коли дівчина має обирати не чоловіка, любого серцю, а одружуватися з тим, кого обрали їй батьки. Подібний вчинок не міг залишитися без покарання, але автор майстерно підкреслює іронію долі, коли таке ненависне обом море забирає їх і стає місцем єднання, де дві душі віднаходять омріяний спокій: «Алі плив назустріч Фатьмі» [6, 157].

Отже, Коцюбинський намагається детально розкрити сутність татарських жінок, які прагнуть розкріпачення, будучи максимально обмежені у своїх діях. Вони наважуються піти проти волі чоловіка (Фатьма), проти волі батьків (Емен), намагаються збунтуватися проти патріархальних звичаїв (Мір'ем), але кожна з них так і не відчуває свободи від того, з чим бореться: вони або карають себе смертю, або розкаюються і стають ще закритішими, так компенсуючи свою розпусність та перебування у «путах шайтана».

Вражає контрастність описів Коцюбинського: на тлі величності кримської природи викриває дикість патріархальних звичаїв, забобонів, які стають перепорою на шляху розвитку особистості, пригнічують і очорнюють людину у її ж очах. Тільки задихаючись від несправедливої сірої буденності людина стає здатною протестувати.

Будь-яка релігія для письменника – обмеження свободи людини. Свідченням цьому є й оповідання «У грішний світ» (1904) написане того ж року, що й «Під мінаретами».

Свої міркування щодо проблем релігії письменник висловлює після відвідин отця отця Левка з Черкас, який прожив 50 років по різних монастирях: «Бачив багато кривди та лиха, знає дуже добре, що в монастирі не спасаються, а ведуть розпутне життя, що монастир – зло....» [8, 48]. Саме, цьому питанню й присвячено новелу «У грішний світ», де головні героїні – черниці – показують «справжність» духовного життя у келії. Можна сказати, що духовним особам зовсім не чужі будь-які людські почуття: «Пересваряться всі, перегризуться, вогнем дишуть одна на одну, усі сердиті» [6, 182]. На особливу увагу заслуговує опис однієї з сестер: «Лиха, надута, чимось недоволена, немов павук той, заснована вся павутинням злості, і стежить недобрим оком за ворогом» [6, 185], оскільки цим ворогом виступає інша черниця. Навіть у складні життєві моменти вони не можуть із гідністю подолати випробування долі, повстати й об'єднатися в боротьбі проти несправедливості матушки, яка не дозволяла топити взимку у келіях: «Почались сварки, росла незгода, тяглась ворожнеча довга й уперта, як ті дні-ночі. Коли ж гасили світло й грішне тіло йшло на спочинок, сон кидав очі і замерзав десь у келії. Несила було заснути... так зимно було». [6, 188].

Коцюбинський майстерно зображає не лише внутрішню убогість черниць, а й їхню слабкість, небажання відстоювати істини і сприймання несправедливості, як даність. Для них найбільшим гріхом є непідкорення самозакоханій матушці, за що вони мовчки сприймають покарання і йдуть у «грішний світ»: «Потай, по ночах, поринаючи глибоко в холодний сніг, вони

збирали в лісі сухе ломаччя і гріли келії» [6, 188], «Де малина? Пожерли?! Малина моя де?.. Розпутні!.. Геть звідси! Всіх прожену... я... я...» [6, 189].

Можна зробити висновок, що Коцюбинський з осудом ставився до монастирського життя, показуючи, що часто воно більш аморальне та розпутне, ніж існування у «грішному світі»: хоча черниць і лякали грішністю життя поза межами монастиря, для них вихід у світ стає символічним переродженням, очищенням, коли навіть старі образи, як гнітили серце не один рік зникли: «Зробилось так легко, так радісно, як іще ніколи» [6, 190]; черниці ніби навчилися говорити і чути одна одну: «І це маленьке слово, промовлене так щиро ворогами отут, на дорозі у грішний світ, слово, яке вона тисячі разів повторяла досі холодними вустами там, у монастирі, раптово набрало для неї якоїсь незвичайної краси, якогось особливого тепла і співало в душі, як пісня. Вона немов уперше промовила: сестро... сестричко. Воно їх єдало краще, міцніше, як досі... Від нього розступались чорні брови і не страшним став той невідомий, далекий, той грішний світ...» [6, 191].

Для увиразнення образу та викриття аморальності духовної особи не оминає у описах автор і тілесні задоволення, про які мріє матушка Серафима: «Розплющую очі – а він такий благоліпний, кучері в'ються по плечах, щоки рум'яні, очі, як свічі, поклав свою руку на мої плечі та й каже: «Це моя келія, я тут жив довго, спав тут, молився...». А мені страшно, вогонь йде по тілу...» [6, 186].

Як бачимо тема внутрішньої свободи стає наріжною для Коцюбинського, як у зображенні кримських татар, так і в творах їм не присвячених. Екзотичність пейзажів, своєрідність звичаїв і загальнолюдська об'єднавча проблематика характеризують з одного боку, твори «кримського циклу», з іншого – світовідчужання самого письменника.

Листи М.Коцюбинського можна сміливо називати «художньою прозою в листах, у якій можна знайти першобачення і першозображення кримсько-татарського народу кінця ХІХ століття як екзотичного додатку до художніх описів пейзажів Криму. Письменник майстерно відобразив складну долю, яка спіткала народ, чим зумовлені складні етнокультурні традиції, які поєднують у собі відгомони багатьох культур і вірувань народів, що населяли цей острів у різні часи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гуменюк В. Кримські мотиви в новій українській літературі (ХІХ ст.) / В. Гуменюк. – Сімферополь: Таврія, 2006. – 320 с.

2. Калениченко Н. Великий сонцепоклонник: життя і творчість Михайла Коцюбинського / Н. Калениченко. – К.: Дніпро, 1967. – 251 с.

3. Колесник П. Коцюбинський – художник слова / П. Колесник. – К.: Наукова думка, 1964. – 536 с.

4. Костенко М. Художня майстерність Михайла Коцюбинського / М. Костенко. – К.: Рад. Школа, 1969. – 173 с.

5. Коцюбинская-Ефименко З. Крым в жизни и творчестве М. М. Коцюбинского / З. Коцюбинская-Ефименко. – Симферополь: Крымиздат, 1958. – 125 с.

6. Михайло Коцюбинський. Твори в семи томах. Т.2. Повісті та оповідання (1897 - 1908) К.: Наукова думка, 1974. – 382 с.

7. Поліщук Я. І ката, і героя він любив... Михайло Коцюбинський. Літературний портрет / Ярослав Поліщук. – К.: Видавничий центр «Академія», 2010. – 304 с.

8. Я так поріднився з тобою / Упоряд.: О.Єрмоленко та ін. – К.: Ярославів Вал, 2007. – 392с.

В статтє на материалє переписки украинского писателя Михаила Коцюбинского с женой и его приведений т.н. «крымского цикла» рассмотрено особенности изображения татар. К таким особенностям относятся документальность, эмпирическая достоверность и мозаичность образных экзотических деталей.

Ключевые слова: образ, Коцюбинский, изображение, татары, восточный.

The article deals with the characterisation of Crimean Tatars based on correspondence by Ukrainian writer Mykhailo Kotsyubynskiy and his wife in his Artwork «Crimean cycle». These features include the documentary, empirical authenticity and exotic mosaic details.

Keywords: image, Kotsyubinsky, image, Crimean Tatars, eastern.